

Вайна – памяць і боль майго народа

Урок пазакласнага чытання ў 7 класе

В. У. Акуліч,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
беларускамоўнай гімназіі № 2 г. Барысава

Мэта: Паказ праз успаміны і вершаваныя творы трох пісьменнікаў – А. Вярцінскага, Н. Гілевіча, Р. Барадуліна – вайны вачамі беларускіх дзяцей; усведамленне велічы подзвігу народа ў барацьбе з фашызмам.

Задачы:

1. Паглыбіць веды вучняў пра жорсткія ваенныя гады.
2. Паказаць антыгуманную сутнасць фашызму, вастрыню маральнага супрацьстаяння ў гэтым змаганні.
3. Фарміраваць грамадзянскую, духоўна-камунікатыўную, маральную культуру.

Абсталяванне: выстава кніг для дзяцей пра Вялікую Айчынную вайну; грамадзянскія (“Священная война”, “Мой родны кут”, “Люблю наш край”), м/м прэзентацыя, фільм пра вайну.

Эпіграф: “Людзьмі жывіце, людзі. Успомніць вас Зямля” (С. Законнікаў).

Нам не забыць ні хат, ні нават траў,
Што супастатам спалены, стаптаны,
Благаслаўленне тым, хто ў бітве паў
За край, што для жыцця адваяваны.

(А. Астрэйка)

Ход урока

(Гучыць песня “Мой родны кут”.)

Вучань 1. Я – беларус, я нарадзіўся

На гэтай казачнай зямлі,
Дзе між лясоў і пушчаў дзікіх
Адвеку прашчурны жылі.

Я—беларус, я ганаруся

Што маю гэтае імя:

Аб добрай славе Беларусі

У свеце знаюць нездарма.

Вучань 2. Да родной зямлі я

Душою і сэрцам прыкуты.
Куваюць зязюлі,

Клякочуць буслы на роднай маёй Беларусі.
Ты радасць, мая Беларусь,
Ты гора маё і пакута,
І ад цябе я ніколі
Не адцураюся, не адракуся.

Вучань 3. Зірніце направа:

Тут палацы і харомы стаялі,
Званы звінелі,
На вечна народы склікалі.
Калі ж нахрапам
Лезла ў край наш
Гайня аглумленых ворагаў –
Ірваліся яны бочкамі пораху.
Старажытнага дойдства творы
Лёс адзін з народам мелі
І ў шчасці, і ў горы.

Вучань 4. Зірніце налева:

Гэта помнікі ХХ стагоддзя – мемарыялы,
Узніклі яны пасля фашысцкай няволі.
Чытайце надпісы на магільных грудях.
Можа стрэнеце прозвішча брата ці земляка.

Настаўнік. Звернемся да эпіграфа нашага ўрока. Зачытаем.

– Якая ж тэма нашага ўрока?

– Якія асацыяцыі ўзнікаюць у вас, калі мы чуем гэта слова?

Перад вамі лісты паперы з адбіткам далоні. На фалангах пальцаў запішам па 5 слоў, якія асацыіруюцца са словам вайна.

I група – 5 назоўнікаў;

II група – 5 прыметнікаў;

III група – 5 дзеясловаў;

IV група – 5 прыслоўяў;

Заслухаем групы.

Прайшоў 71 год, як скончылася Вялікая Айчынная вайна на тэрыторыі Беларусі, самая страшная вайна 20 стагоддзя, але пах таго пораху і сённа чуваць у паветры. Сённашняе пакаленне не ведае жахаў вайны, мы не бачылі спаленых вёсак, разбураных гарадоў, не чулі стогнаў параненых. Але мы павінны ведаць, што такое вайна, бо яна прынесла нашым людзям многа страт, гора, пакут, слёз, бо:

Страціла Радзіма мая

Столькі сыноў,
Колькі ў лесе дубкоў.
Столькі дачок,
Колькі ў небе аблок.
Столькі дзетак,
Колькі ў лузе кветак.
Праліла столькі слёз,
Колькі ў полі рос.

– Што такое акупацыя? (*Гвалтоўны захоп чужой тэрыторыі ваеннай сілай.*)

А вось што сказана на старонках 1 тома Беларускай Савецкай Энцыклапедыі пра “Акупацыйны рэжым”.

Акупацыйны рэжым нямецка-фашысцкіх захопнікаў – гэта сістэма палітычных, эканамічных і ваенных мер, накіраваных на ліквідацыю грамадскага і дзяржаўнага ладу, рабаванне нацыянальных багаццяў і рэсурсаў, заняволенне і знішчэнне савецкіх народаў. Гэта не выпадковыя акты жорсткасці, а вынік планамернага ажыццяўлення дзяржаўнай палітыкі Германіі: яе ідэалагічнай асновай былі “тэорыі” нацыстаў пра “расавую перавагу” нямецкай нацыі над іншымі народамі, пра неабходнасць пашырэння “жыццёвай прасторы” для немцаў і “права на сусветнае панаванне” – Вялікай Германскай імперыі. Вось вынікі такога панавання.

(Гучыць песня “Свяшчэнная вайна”.)

Вучань 1.

Няма слоў, каб цяпер гаварыць, -
Яны анямелі,
Слёз няма, каб наўзрыд праліць, -
Яны скамянелі.

На руінах стаю адна
У суровым маўчанні,
А навокал – вайна, вайна...

Вучань 2.

На радзіме маёй абеліскі.
Брацкіх могілак не злічыць,
У бацькоў, у радні маёй блізкай
З той вайны сівізны
У валасах ажно замець кіпіць.
На радзіме маёй
Яшчэ косці ржавеюць

І акопы не ўсе зараслі...

Настаўнік.

– Якія страты і ахвяры прынесла нашаму народу вайна? (2 група – д/з)

Вучань 1. У многіх нашых дзядуль вайна ўкрала дзяцінства, адабрала блізкіх, асіраціла іх. А многія так і засталіся хлапчукамі і дзяўчынкамі ў згарэлых хатах, паляглі ў лясах, згінулі на ваенных дарогах, былі спалены ў печах крэматорыя. Да болю знаёмыя кожнаму радкі з верша Анатоля Вярцінскага “Рэквіем па кожным чацвёртым”:

Кожны чацвёрты быў мёртвы.

Мір і спакой ім вечны!

Кожны трэці быў змораны,

Скалечаны і знявечаны.

Кожны другі на целе

Меў раны, апёкі ці шрамы.

І ўсе мы, усе мы мелі

На душы сваёй раны.

Яны гучаць як набат, наказ: “Помніце і не дапусціце больш! Вайна – самае страшнае зло на Зямлі!” Жыве народная памяць пра тую страшную вайну, ніколі не загояцца раны на сэрцы маёй Беларусі.

Вучань 2. Аб злачынстве ворага сведчаць наступныя лічбы: на тэрыторыі рэспублікі загублена 2,2 мільёна чалавек, спалена 9200 вёсак, у тым ліку 627 вёсак разам з жыхарамі, разбурана 209 гарадоў.

Хатынь... Рудня... Хвойня... Пералік вёсак цягнецца і цягнецца. Вось яна гнеўная праўда і памяць Беларусі.

Вучань 3. Усю тэрыторыю Беларусі фашысты імкнуліся ператварыць у месца масавага знішчэння насельніцтва. Колькі нявіннай крыві жанчын, дзяцей, старых праліта ворагам на нашай зямлі! Колькі тысяч чалавек замучана, атручана, павешана, расстраляна, спалена!

Вучань 4. Звоняць званы Хатыні і дзень, і ноч над могілкамі 186 вёсак, дзе не засталася ніводнай сям’і, дзе на папялішчы не адбудавана ніводнай хаты. Назвы спаленых вёсак засталіся толькі ў памяці народнай ды на магільных плітах Хатыні.

22 сакавіка 1943 года ашалелыя карнікі ўварваліся ў вёску, спалілі 26 хат разам з людзьмі, усяго – 149 чалавек, з іх – 76 дзяцей. Вечна палае вогненны пралом у чорных мармуровых плітах, там, дзе гарэлі хатынцы.

Вучань 5. Апошні крывавы пажар на радзіме,

Апошнія мы тут згарэлі жывымі –

Мужчыны, жанчыны і дзеці, і дзеці...

І хай вам раскажусь тут нашыя цені,

Як жудасна мы паміраць не хацелі –
Мужчыны, жанчыны і дзеці, і дзеці...

Вучань 6. Так, гэта галасы дальвінцаў, якія згарэлі ў полымі 19 чэрвеня 1944 года. 44 чалавекі, 29 з іх – дзеці. Старэйшаму жыхару было 80, самаму малодшаму – адзін гадок.

Імем расстраляных, закатаваных, паўшых
Мы вам свет завяшчаем без слёз і вайны.
Толькі ў вашых сэрцах, у памяці вашай
Хай ніколі не моўкнуць нашы званы!

Вучань 7. Гэты звон зліваецца сёння з Бухенвальдскім набатам, з жалобнай музыкай над магіламі ахвяраў Дахаў, Маўтхаўдзена, Асвенціма, Лідзіцэ, Арадура, Трасцянца.

Загадзя распрацаваная гітлераўцамі праграма знішчэння людзей прадугледжвала стварэнне сістэмы канцэнтрацыйных лагераў. Толькі ў Беларусі іх налічвалася 260. Самым вялікім з іх быў Трасцянец – трэці па колькасці знішчаных людзей у сістэме ўсіх фашысцкіх лагераў смерці.

Суайчыннік, стань!
Тут знішчалі людзей.
Суайчыннік! Запомні навек:
Тры гады па сто трыццаць сем у дзень,
І ў гадзіну – па шэсць чалавек.
Гэта значыць, што кожныя дзесяць хвілін
Тут навекі чарнеў небакрай.
Попел сэрцаў нашых ракоча ў зямлі...
Памятай... Памятай... Памятай!

Настаўнік. Дзеці і вайна. Гэтыя словы несумяшчальныя. Светла-сінім бодем успамінаецца нам хлопчык Міколка з апавядання М.Лынькова “Васількі”, жалем поўніцца сэрца, калі чытаем творы В.Быкава пра вайну. Вайна не забываецца, яна непакоіць, жаліць успамінамі душы тых, хто перажыў яе, але асабліва глыбокі след, чорны і страшны, яна пакінула ў душах дзяцей. Былі з маленства на вайне і беларускія паэты, і пісьменнікі. Гэта Рыгор Барадулін, Васіль Зуёнак, Ніл Гілевіч, Анатоль Вярцінскі і многія іншыя. Па іх успамінах і на іх творах мы паспрабуем узнавіць жыццё дзяцей, якіх абпаліла полымя вайны.

“Спаленае маленства”

Вось як успамінае вайну А.Вярцінскі. “Мы бачылі вайну – самую крываваю ў чалавечай гісторыі. Гэта была не проста вайна. Гэта было нешта больш страшнае, больш дзікае. Помню, міма маёй роднай вёскі ішлі карнікі – маю вёску яны абышлі. А праз нейкі час мы пачулі страляніну, убачылі

чорныя клубы дыму. Назаўтра мы даведаліся, што спалена вёска Кісялёва (вы знойдзеце гэтую назву на могілках вёсак у Хатыні), а жыхары яе забіты, ад старога да малага. І яшчэ мы пачулі жахлівы расказ пра тое, як некалькі дзён “дыхала” магіла, куды карнікі скідалі кісялёўцаў, як крычаў на вогнішчы здзічэлы певень”.

Верш “Здзічэлы певень”

Пажары, дым, абвугленыя коміны хат, папялішчы ўсё жыццё стаялі ў вачах паэта, нібы застаўшыся з ім з ваеннага маленства.

Яны, спаленыя вёскі, сталі сімваламі спаленага дзяцінства. Аб гэтым верш “Плач спаленай вёскі”, у якім гавораць жывымі галасамі ўсе спаленыя вёскі Беларусі, што зніклі з твару зямлі. У жалобным хоры зліваюцца галасы жанчын, дзяцей, старых... Спаленыя вёскі нібы звяртаюцца да жывых, расказваючы сваю гісторыю. А яна адна на ўсё:

Вакол нас змрок,
Спаліў вораг вочы, адняў у нас зрок.
Не бачым мы ні зямлі, ні неба...
Хацелі б сказаць мы вам добрыя словы,
Ды вораг люты пазбавіў нас мовы.
Не мы на сяле – цені нашыя ходзяць.
Ні бачыць, ні чуць, ні слова сказаць мы
Не ў стане...
Мы попелам сталі...

Вось такой і засталася вайна ў памяці аднаго з беларускіх хлапчукоў, які потым стаў паэтам і праз усё жыццё пранёс успаміны пра сваё “спаленае маленства”.

“Застаўшыся з маленства на вайне”

Тэма вайны з’яўлялася і для паэта Ніла Гілевіча адной з важных старонак яго творчасці, бо ён на ўсё жыццё так і застаўся са сваёй памяццю, успамінамі на вайне. “Вайна навучыла нас, можа быць, самаму неабходнаму для чалавека: любові і нянавісці. Любові да жыцця і свабоды, да роднай зямлі і народа, душа якога раскрывалася ў тыя дні перад намі ва ўсім сваім характэве. А нянавісць – да ворагаў і здраднікаў, да насілля і ярма... І яшчэ я ўпэўнены – пра што б ні пісала наша пакаленне, - трагедыя вайны, трагедыя дзяцінства будзе адсвечваць скрозь і да апошняга дня”. Як і А.Вярцінскі, ён піша пра боль спаленых беларускіх вёсак. Памяць аб лёсах гэтых людзей стукае нам у сэрцы, не дае забыць нічога... Але асабліва ўражваюць радкі паэмы, якія прысвечаны чатырохгадоваму хлопчыку, які яшчэ не жыў, не ведаў жыцця. Яго фашысты кінулі за калючы дрот. Вось яго апошнія словы – слязінкі:

Я чакаў, што мама прыйдзе па мяне,
Нечым цёплым-цёплым ахіне,
Бо так холадна, аж зубы ляскацяць,

За дратамі за калючымі стаяць,
Тут, куды прыгналі нас, адных дзяцей,
Пад дажджом наскрозь прамоклых да касцей.
Але, на жаль, хлопчык так і не папаў дадому, не папіў малачка, не пагрэў
ножкі на печы. Бо і для яго раніцы не было:
Уначы, калі гуртам мы плакалі ціха за дротам -
Засвяцілі пражэктары раптам,
Наўсцяж адчынілі вароты
І спусцілі на нас
Зграю страшных аўчарак вялізных:
... Пакрамсаны, паклычаны ікламі,
ледзьве жывы,
Я ляжаў і стагнаў на дарозе,
Пакуль не дабіў вартавы...
Да гэтых радкоў, напісаных збалелым сэрцам, нельга дакрануцца
раўнадушна. Яны – як аголены нерв. Яны і сёння крываваць, як свежая
рана...

“Родам з ваеннага дзяцінства”

У літаратуры ёсць крылаты выраз: “Усе паэты родам з дзяцінства”.
Рыгор Барадулін, калі пачалася вайна, меў толькі шэсць гадоў. Вайна стала
адной з вядучых тэм у яго лірыцы, бо дзяцінства яго прыпала на страшныя гады
вайны дваццатага стагоддзя. І хлапчук у поўнай меры спазнаў усе яе жахі.
Вось як успамінае ён страшную блакаду 1944 года, якую ўчынілі ў
партызанскай зоне на Ушаччыне фашысты. “Блакада не ведала літасці ні да
каго. Партызаны адыходзілі, пакідалі ўсіх - і старых, і малых. На вазах
параненыя прасілі іх дастрэліць. Не было калі. Не чулі. У лесе быў згубіўся.
Крычаў-крычаў: “Мама - нікога. Закрываў: “Куліна!” - і мама знайшлася. З
аўчаркамі выгналі нас у вёску Пліна. Аб перажытых жахах блакаднага
дзяцінства праўдзіва расказана ў паэме “Блакада”.

Блакада, нібы жывая, дахае ў патыліцу “бяздомным бежанцам”, з ёю
нельга згаварыцца, голад, нішчымніца, а хворыя дзеці “глядзяць на скарынку
чэрствую вачыма старэчымі”. Яна нясе смерць, гінуць дзеці, дарослыя.
Жудасна, страшна чытаць пра тое, як немцы, пускалі ў разведку на
партызанскія лясныя дарогі смяротнікаў-дзяцей. І толькі потым ішлі самі:

... З-пад шапкі кудзеліцца чуб.
За бараною ідзе хлапчук.
Барануе дарогу.
Зводдаль глядзяць зірката
Нямецкія аўтаматы.
Ступае буланы міма, міма.
Жвіру трывожны хруст...
Выбухне зараз
партызанская міна-
Вырасце чорны куст...
Памалу хлапчук ідзе

Па бядзе...

Ваеннае дзяцінства паэта было не проста нешчаслівым, а жахлівым і страшэнным. Яго творы пра вайну – гэта плач і праклён ёй, ненавіснай і “ненажэрнай” вайне, гэта і рэквіем абпаленаму, знявечанаму дзяцінству, калекам, удовам, сіротам, і, нарэшце, загінуўшаму бацьку. Бацька загінуў у страшную блакаду 1944 года, а сын на ўсё жыццё адчуў, што значыць быць “бязбацькавічам”. Горка. Крыўдна. Гэта пасляваенная карціна жыцця хлопчыка дапаўняецца малюнкамі голаду і холаду, якія прыйшлося перажыць.

Верш “Стэарынавыя свечкі”

Вайна для паэта – страшна гаварыць такое – стала нечым сямейным.

А мне баліць,

А мне смыліць,

А мне вайна страляе...

IV група

Вайна не абмінула ніводны куток Беларусі, у кожнай мясцовасці свая гісторыя, свае гераічныя старонкі, свой летапіс Вялікай Айчыннай вайны. Ёсць ён і ў маім горадзе.

Пачынаецца ён у лістападзе 1941 года, калі мой родны горад Барысаў стаў сведкам жудаснай трагедыі: гітлераўцы знішчылі каля 10 тысяч жыхароў яўрэйскай нацыянальнасці. Ад самых першых дзён вайны і да апошніх мая Барысаўшчына і яе жыхары змагаліся супраць ворагаў. Тут узнікла вядомая партызанская брыгада “Дзядзькі Колі”, якой камандаваў Пётр Рыгоравіч Лапацін (адна з вуліц Барысава і сёння носіць яго імя). Разам з дарослымі ў гады вайны змагаліся і дзеці.

Як можна не ўспомніць Люсю Чалоўскую. Да вайны яна вучылася ў другой сярэдняй школе, марыла пасля яе заканчэння паступіць у юрыдычны інстытут, але вайна абарвала ўсе далейшыя планы дзяўчыны. Яна стала падпольшчыцай, а ў 1941 годзе – сувязной брыгады “Дзядзькі Колі”. Больш 50 разоў яна хадзіла ў разведку, але 3 кастрычніка 1943 года яе схапілі карнікі. Фашысты мучылі дзяўчыну больш месяца, а 6 лістапада расстралялі. Да помніка Люсі заўсёды ў святы прыходзяць людзі, кладуць вясною і восенню кветкі на пастаменце. Гісторыя жыцця дзяўчыны стала над’емнай часткай гісторыі майго народа.

Восенню 1941 года адважныя піянеры з г.Барысава – Віця Пашкевіч, Саша Клімковіч, Валя Сокалава, Міша Бутвілоўскі – стварылі падпольную піянерскую групу. Камандзірам групы стаў шасцікласнік Віця Пашкевіч. Юныя патрыёты дапамагалі арганізоўваць уцёкі ваеннапалонных з фашысцкіх лагераў, выносілі з варажых складоў боепрыпасы і зброю. У жніўні 1941 года ўся група пайшла ў партызаны, удзельнічала ў розных баявых аперацыях. У сакавіку 1943 года партызаны адправілі піянераў на Вялікую Зямлю.

Звесткі пра Барысаў. У гады вайны ў г.Барысаве дзейнічала 18 падпольных груп; 22 партызанскія атрады ў колькасці 2.300 байцоў. Маладзёжная група, якая сабрала 265 гранат, 263 вінтоўкі, 25 аўтаматаў, 21 кулямёт. За гады вайны знішчана: 20 прадпрыемстваў, Дом культуры, 7

сярэдніх школ, бібліятэка, 300 жылых дамоў, 2 дзіцячыя садкі, 7,5 тыс. чалавек вывезены ў Германію, 33 тыс. жыхароў загінула.

Настаўнік. У гады вайны людзі здзяйснялі, рабілі зусім немагчымае, а галоўнае – яны здабылі Перамогу.

Колькі вас, не каханых,
Зямля прыгарнула да сэрца.
Памяць незагойнай ранай,
Вечна ў нас будзе гарэці.

Пра гэта напісаў Глеб у сваім сачыненні (зачытаць пра Іканы) “След вайны”.

На поўначы Барысаўскага раёна стаіць больш за 2 стагоддзі вёска Іканы. Кожны май у Іканах гэта не проста росквіт садоў і пах бэзу, а гэта вяртанне штогод да ўспамінаў аб тых 546 аднавяскоўцах, якія 28 мая 1943 года былі жывымі спалены нямецкімі карнікамі. Гэты чорны дзень стаў сімвалам вечнага жалю і болю ў сэрцы кожнага жыхара вёскі.

У гэты дзень збіраюцца ўсе аднавяскоўцы ў школьным двары – у парку Памяці. Стаяць ля помніка моўчкі, схіліўшы галовы. Толькі старэнькія бабулі выціраюць слёзы. У вёсцы – дзень Памяці. Колькі б зараз было ў вёсцы людзей, каб не тая чорная часіна. Але не забыты ні адзін іканчанін. Ля кожнага дрэўца памяці таблічка з імем земляка. У парку Памяці заўсёды ціха, але памяць жыве тут круглы год, так як і імёны тых, хто згарэў у полымі вайны. Мы, сённяшняе пакаленне, схіляем галовы перад светлымі імёнамі герояў Вялікай Айчыннай вайны, якія збераглі, абаранілі нашу Радзіму, адстаялі жыццё для нас.

(Гучыць “Жалобны марш” Шапэна, з’яўляецца жанчына ў чорным з запаленай свечкай.)

Успомнім іх пайменна,
Успомнім іх, вечна жывых,
Гэта трэба не мёртвым,
Гэта трэба жывым.

Настаўнік. Вось некалькі прозвішчаў тых, хто прымаў удзел у вызваленні г.Барысава, пра іх нам раскажваюць вуліцы горада (па ланцужку перадаецца запаленая свечка).

1. Мікалай Фёдаравіч Ватуцін. Пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

2. Аркадзій Макаравіч Кавалеўскі. Быў смярцельна паранены каля вёскі Вялікая Ухалода.

3. Пётр Рыгоравіч Лапацін. – камандзір партызанскай брыгады “Дзядзькі Колі”. Герой Савецкага Саюза.

4. Міхаіл Ільіч Марозаў. Прапаў без вестак. Герой Савецкага Саюза.

5. Людміла Іванаўна Чалоўская. Партызанка брыгады “Дзядзькі Колі”, пасмяротна ўзнагароджана двума ордэнамі Айчыннай вайны I ступені.

6. Іван Данілавіч Чарняхоўскі. Генерал арміі. Двойчы Герой Савецкага Саюза.
7. Іван Афанасьевіч Яраш – кіраўнік партызанскага атрада.
8. Андрэй Антонавіч Грэчка – маршал СССР, двойчы Герой Савецкага Саюза.
9. Павел Антонавіч Жуковіч. Загінуў ля вёскі Макаўя. Узнагароджаны ордэнам Леніна, двума ардэнамі Айчыннай вайны.

(Аб'яўляецца мінута маўчання.Пасля вучні чытаюць верш “Урок міру” А.Вольскага.)

Вучань 1.

За свет, з пажару ўратаваны,
за радасць нашых ясных дзён,
вайны мінулай ветэраны
прыміце ўдзячнасці паклон!

Вучань 2.

Вядома нам, які экзамен
трымаць вам выпала ў жыцці.
Якімі цяжкімі шляхамі
У вайну прыйшлося вам ісці.

Вучань 3.

Зямля пакутвала ў знямозе.
Шугаў агонь. Лілася кроў
А колькі страціла ў дарозе
Байцоў – таварышаў, сяброў!..

Вучань 4.

Мы знаём: нашы аднагодкі
Былі таксама сярод іх –
Яны не енчылі ў скрусе,
А ў бой бязлітасны ішлі
За вызваленне Беларусі,
За мір і шчасце на зямлі.

Настаўнік. Попел спаленых вёсак, канцэнтрацыйныя лагеры, помнікі, абеліскі, старыя салдаты мінулай вайны напамінаюць нам аб страшнай ваеннай гісторыі. Аб гэтым нам напамінае і зварот хатынцаў да нас!

Людзі добрыя, помніце!

Мы любілі жыццё, Радзіму і вас, дарагія,

Мы згарэлі жывымі ў агні.

Наша просьба да ўсіх вас: хай жалоба і смутак абярнуцца ў сілу і мужнасць,
каб змаглі ўвекавечыць вы мір і спакой на зямлі.

Каб нідзе і ніколі ў віхуры пажараў не ўмірала жыццё.

(Свае пачуцці да гэтай з’явы вучні выказваюць праз складанне сінквейна.)

Вайна

Страшная, крывава

Разбурае, змагаецца, паліць
Вайна – страшнае зло на Зямлі
Смерць, гора, разбурэнні, слёзы.

Настаўнік.

І каб больш такой трагедыі не паўтарылася,
Да вас звяртаемся нашчадкі,
Да суайчыннікаў сваіх,
Пакіньце злосць і зайздрасць, звадкі,
Мы нацярпеліся ад іх.
Любіце травы, дрэвы, рэкі,
Прастор палёў, блакіт нябёс,
Цаніце Працу, Чалавека, –
І бог вам дасць спагадны лёс.
А каб цанілі нас ў свеце
Шануйце дзіва на планеце –
Святую нашу Беларусь.

(А. Ставер)

“Люблю наш край” (песня)